

AN ASSESSMENT OF THE IMPORTANCE OF QUALIFIED HUMAN RESOURCES ON BRAND IMAGE AND ON INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF ISTANBUL FINANCIAL CENTER WITH LATEST RANKINGS AND SURVEYS

DOI: 10.17261/Pressacademia.2016116525

Cuneyt Dirican¹

¹Istanbul Arel University. cuneytdirican@arel.edu.tr

ABSTRACT

Istanbul Financial Center Project was raised in 1985 by the Foundation of Finance Managers, Finance Club Turkey. Taking part in the National Development Plan of 2007-2013, published in the Official Gazette in May 2010, Istanbul International Financial Center Project (IFC) entered into force. To be accepted as a financial center many requirements must be fulfilled so as to provide general norms regarding the global examples. In particular, building and urban oriented financial center perception must be replaced by other critical decisions and much more than taxes or capital, i.e. skilled workforce and qualified human resources. In this study, Istanbul Financial Center's marketing capabilities, brand image and competitiveness are examined under "Qualified Manpower" and Education / Trainings headlines. The latest international surveys and rankings are also considered within this conceptual and theoretical paper and it is aimed to provide a different approach for future academic and professional applications.

Keywords: Istanbul Financial Center, education, financial services marketing, human resources, capital markets

JEL Classification: A20, G10, G24

İSTANBUL FİNANS MERKEZİ'NİN ULUSLARARASI REKABETÇİLİĞİNDE VE MARKA İMAJINDA NİTELİKLİ İNSAN KAYNAĞININ ÖNEMİ ÜZERİNE GÜNCEL SIRALAMALAR VE ARAŞTIRMALAR İLE BİR DEĞERLENDİRME

ÖZET

İstanbul Finans Merkezi projesi, ilk defa 1985'li yıllardan sonra Finans Kulüp Türkiye Finans Yöneticileri Vakfı tarafından gündeme getirilmiş ve 2007-2013 yıllarını kapsayan 9. Kalkınma Planı'nda yer alarak Mayıs 2010'da Resmi Gazete'de yayımlanmış ve İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Projesi (İFM) yürürlüğe girmiştir. Dünyadaki finans merkezi örnekleri dikkate alındığında, finans merkezi olarak kabul görmek için birçok şekil şartının genel normları sağlayacak şekilde yerine gelmesi gerekmektedir. Türkiye özelinde ise, var olan bina, arsa gibi çevre ve şehircilik odaklı finans merkezi algısından ve ulaşım, vergi gibi kritik diğer başlıklardan çok, finans merkezinin cazibe sunabilmesini teminen nitelikli insan gücünün varlığı açısından daha çok ve hızlı aksiyon alınması gerekliliği bulunmaktadır. Bu çalışmada, İstanbul Finans Merkezi'nin pazarlama yetkinliği, marka imajı ve rekabetçiliği üzerine olası etki ve sonuçları boyutundan "Nitelikli İnsan Gücü" ve "Eğitim" başlıkları, uluslararası sıralama verileri ışığında kavramsal ve kuramsal olarak analiz edilmekte ve ilerideki akademik ve profesyonel uygulamalara yönelik farklı bir yaklaşım sunulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İstanbul Finans Merkezi, Eğitim, Finansal Hizmetler Pazarlaması, İnsan Kaynakları, Sermaye Piyasaları

JEL Sınıflandırması: A20, G10, G24

1. GİRİŞ

1990'lı yıllardan sonra dünyada yaşanan küreselleşme ve internet ve mobil başta olmak üzere yaşanan teknolojik gelişmeler ile finansal piyasaların entegrasyonu hız kazanmıştır. Türkiye'nin 1980 sonrasında liberal ekonomik anlayışa doğru geçmesi ve 1990'lardan sonra Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği anlaşması imzalaması ile beraber global piyasaların ve ticaretin entegrasyonunda hızla yerini almaya başlamıştır. Özellikle dış ticaret alanındaki deregülasyonların hızlanması ve dünyadaki ekonomik gelişmelerin etkisi ile doğrudan yatırımlarda ve portföy yatırımlarında artış hızlanmış, İstanbul şehri başta Menkul Kıymetler Borsası'nın (İMKB) etkisi ile yabancı sermayenin ve yatırımların daha çok ilgi odağı haline gelmeye başlamıştır. 2001'de ülkede yaşanan finansal krizlerin sonrasındaki yasal düzenlemeler ve önlemler ile 2003 seçimleri sonrası tek parti hükümetlerinin uzun süreli yönetimleri ışığında, uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının da kredi notu teyitleri ile piyasalarda ve uluslararası yatırımcılarda Türkiye'ye güven artmıştır. Uluslararası tahkim yasası, Avrupa Birliği ile bütünleşme kapsamında, müktesebatına uyum sağlayacak yasaların çıkarılması ile süreç ve algıda önemli gelişmeler yaşanmıştır. İMKB'nin Borsa İstanbul'a dönmesi ve NASDAQ Borsası ile teknolojik işbirliğine gitmesi, finansal hizmetlerde çeşitlilik ve derinlik yaratan Bireysel Emeklilik Sistemi, melek yatırımcılık gibi diğer gelişmeler ile uluslararası finansal piyasalar ile bütünleşme daha da hız kazanmıştır. 2008 küresel finans krizi sonrasında ise dünyada artan likidite ve özellikle sıfır faiz seviyelerindeki Dolar arzı ile Türkiye küresel fonların ve yatırımların ilgi odağı haline gelmiş ve bu süreçten olumlu olarak etkilenen gelişmekte olan piyasalar arasında yerini almıştır. Buradan hareketle, Türkiye'nin 2007-2013 yıllarını kapsayan 9. Kalkınma Planı'nda yer alan ve Mayıs 2010'da Resmi Gazete'de yayımlanan İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Projesi (İFM) ile Körfez sermayesi başta olmak üzere daha fazla yatırımın ülkeye getirilmesi amaçlanmaktadır.

Ancak, dünyadaki finans merkezi örnekleri dikkate alındığında, finans merkezi olarak kabul görmek için birçok şekil şartının genel normları sağlayacak şekilde yerine gelmesi gerekmektedir. Şartlar arasında ulaşım, vergi, tasarruf oranı, bankacılık, sigortacılık, finansal ürün ve piyasa çeşitliliği, yaşam standartları, idari yapı, eğitim, çevre ve şehircilik gibi birçok başlık bulunmaktadır. Bu şartların arasında en önemlisi tabii ki, sermaye piyasasıdır. Sermaye piyasasının gelişmişliği, ürün çeşitliliği, mevzuatının halka arzları özendirerek şekilde yalınlığı, borsa ve piyasa sayısı ile derinliğinin yatırımcılar açısından cazibesi, sermaye hareketlerinin serbestliği, uluslararası tahkimin varlığı, vergi mevzuatının anlaşılabilir ve reel getiriyle doğru orantılı olarak uygulanabilir olması sermaye piyasasının genel normlara uygunluğu açısından temel şekil şartları arasında bulunmaktadır. Piyasada işlem yapacak veya bu fonları yatırımcı ile buluşturmak adına gerekli lisans belgeleri ile işlem yapacak, bu fonlara daha hızlı ulaşma imkânı adına finansal yönetimi gerçekleştirecek nitelikte insan kaynağının gelişimi, sürdürülebilir bir finans merkezi adına en önemli başlıklardan biridir. İstanbul Finans Merkezi (İFM) başlığı altında, yetkili ve yetkilendirilmiş veya sorumluluk atanmış kurumların çeşitli görevleri arasında, nitelikli insan kaynağının geliştirilmesi de bulunmaktadır. Finansal okuryazarlık boyutundan nitelikli insan gücünün varlığının ve yetiştirilmesinin gerekliliği adına meslek liseleri, yüksekokulları, üniversiteler finans merkezi için en önemli adreslerdir. Bunun dışında, sivil toplum kuruluşlarına (STK) ve kamu kurumlarına da önemli görevler düşmektedir. Türkiye özelinde ise, medyada yer alan bina, arsa gibi çevre ve şehircilik odaklı finans merkezi algısından ve ulaşım, vergi gibi kritik diğer başlıklardan çok, yetkin uzmanlarca finans merkezinin cazibesinin sunabilmesini teminen, nitelikli insan gücünün varlığı adına daha çok ve hızlı aksiyon alınması gerekmektedir.

Birçok uluslararası veri, pazarlama açısından değerlendirildiğinde, finans merkezi olarak rakip ülke ve finans merkezlerinin ve büyük şehirlerin gerisinde olduğumuzu göstermektedir ve bu durum hedeflenen finans merkezi imajına, marka değerine ve algısına olumsuz yansımaktadır. Bu çalışmada, İstanbul Finans Merkezi üzerine olası etki ve sonuçları boyutundan "Nitelikli İnsan Gücü" uluslararası veriler ışığında, pazarlama, finans ve eğitim başlıklarında, kavramsal ve kuramsal olarak analiz edilerek değerlendirilmekte ve ilerideki akademik ve profesyonel uygulamalara yönelik farklı bir yaklaşım sunulması hedeflenmektedir. Literatür kısmında İstanbul Finans Merkezi'nin kalifiye ve yetişmiş işgücüne yönelik Türkiye'de alınan karar ve uygulamalar ile yurtdışı örnekler incelenmiştir. Yöntem ve tartışma başlığında uluslararası veriler ışında Türkiye ve İstanbul'a dair güncel sıralamalar özetlenmiştir. Bulgular başlığında İstanbul açısından alınması gereken aksiyonlar ve nitelikli insan gücüne dair eğitim ve yükseköğrenim ile ilgili tespitler pazarlama ve eğitim perspektifinden, sektör dinamikleri dikkate alınarak ortaya konulmuştur. Sonuç bölümünde ise genel özet ile beraber eğitime, finansal okuryazarlığa ve finans alanında nitelikli insan gücünün gelişimine yönelik öneriler ile İstanbul'daki ve Türkiye'deki ihtiyaçlar belirtilmiştir.

2. LITERATURE TARAMASI

İstanbul'un finans merkezi olması yolundaki çalışmalar son yıllarda yoğunlaşmıştır ve literatür taramasında farklı kaynaklara daha sıkça rastlanılmaktadır. Bu kaynakların çoğunluğu, konuyu bir bütün olarak ve genelde stratejik önemi boyutundan ele alınmış veya birkaç başlık özelinde kalınarak detaylı analize girilmemiştir. Daha çok uluslararası finans veya ticaret merkezi endeksleri ve kıyaslaması, Londra, Dubai veya New York gibi önde gelen finans merkezleri ile kıyaslanması (Tekbaş, 2012), diğer küresel finans merkezleri ile rekabet düzeyi (Yılmaz, 2010) ve genel finans merkezi normlarının SWOT analizi (Gündoğdu ve Dizman, 2013) boyutundan konuya yaklaşmışlardır.

Bu nedenle, yapılan taramada üzerinde fazla detaylı çalışma görülmeyen ancak kritik olduğu düşünülen "Nitelikli İnsan Gücü" başlığı bu çalışmada detaylı analiz edilecektir. Tartışmaya ve bulgulara geçmeden önce "Finans Merkezi" ile ilgili olarak genel tanımlara ve bilgilere kısaca değinmekte fayda bulunmaktadır. Finans merkezi tanımı üzerinde genel bir uzlaşma bulunmamakla beraber, "ulusal ve uluslararası finansal araçların ve kurumların işlem yaptığı, piyasalarında bulunduğu yer" olarak özetlenebilir. Ayrıca farklı tanımlardan bazılarında aşağıda yer verilmiştir:

"Bir finans merkezi, ulusal ve uluslararası bankaların, yatırım fonu yöneticilerinin, borsaların kümelendiği yerdir." (Cassis ve Bussière, 2005)

"Bir off-shore finans merkezi genel olarak küçük, vergiden muaf, vatandaşı olmayan yatırımcılara hizmet veren yerdir." (Wikipedia, ET:2016)

"Finansal kurumların yoğun olarak bulunduğu, ileri derecede ticari ve iletişim altyapısına sahip, önemli miktarda ulusal ve uluslararası menkul değer alım-satım işlemlerinin yürütüldüğü bir kent veya kentin belirli bir bölgesi (www.businessdictionary.com) olarak tanımlanabilir." (Yılmaz, 2010)

Türkiye Bankalar Birliği eski Yönetim Kurulu Başkanı Ersin Özince, 5-6 Aralık 2007 tarihlerinde, İstanbul'da düzenlenen "Uluslararası Finans Zirvesi" konferansında ilk duyuru için açılış konuşması yapmıştır. Burada, başarılı bir finans merkezinin gereği için piyasaya yönelik iyi eğitim almış nitelikli iş gücünün artırılması konusuna ve genç nüfusun başarılı bir orta/arka ofis çalışanlarına dönüşmesini sağlamak adına gereken yöntemlerin ortaya konması başlığına değinmiştir.

Finans merkezleri global veya bölgesel olarak ayrı şekillerde kategorize edilebilmektedir. (Teker & Teker, 2011) Vergi Konseyi ve Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği'nin (TSPAKB) 2007'de yayımladığı rapora göre, İstanbul'un bölgesel bir finans merkezi olmayı hedeflemesinin uygun olacağı savunulmuştur. (TSPAKB, 2007). Aynı rapora göre, global finans merkezinin temel şartları arasında; İstikrarlı bir ekonomi, finans sektörünün çeşitli alanlarında uzmanlaşmış ve nitelikli çalışanların olması ve ücretlerinin diğer finans merkezleri ile rekabet edecek seviyede olması, mevzuatın başta tahkim olmak üzere uluslararası standartlarla uyum içermesi, ülkede finans merkezlerine yakınlık dışında finansal kurum ve ürünlere açıklık, ticaret ve iş hayatının gerektirdiği altyapı hizmetlerinin varlığı ve yeterliliği bulunmaktadır. Rapordaki öneriler arasında yer alan, İMKB'nin ve İstanbul Altın Borsası'nın (İAB) özelleştirilmesi, Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası'nın İstanbul'a taşınması başlıkları Borsa İstanbul'un kurulması ile gerçekleşmiş durumdadır. Borsa İstanbul A.Ş., 30 Aralık 2012 tarihinde 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu Kanun'un 138. maddesi uyarınca Resmi Gazete'de yayınlanarak kurulmuştur.

Bu rapordan sonra, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının, 14/9/2009 tarih ve MY-74 sayılı yazısı kapsamında, 540 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 5 inci maddesine göre İFM kararı alınmıştır. 2 Ekim 2009 tarihinde 27364 sayılı Resmi Gazete'de 2009/31 sayı ile İstanbul Finans Merkezi Strateji ve Eylem Planı yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Resmi Gazete'de yayımlanmış ve ilgili yetkili kurumların birlikte sorumlu oldukları ve çalışmaları gerektiği ifade edilmiş olmasına rağmen, basılı ve elektronik medyada/basında farklı tarihlerde yer alan haberler incelendiğinde, İstanbul Finans Merkezi özelinde ve üzerinde halen bu kurumlar arasında bir öncelik ve önem açısından fikir birliği bulunmadığı iddia edilebilmektedir. Keza, medyada geçen haberlerde yer alan farklı görüşler dikkate alındığında, konu hakkında bilgi eksikliği, stratejinin net olmaması, asimetrik enformasyonun bulunduğu yorumu yapılabilmektedir. Buna ilk örnek olarak dönemin Maliye Bakanı'nın verdiği talimatla önceki paragrafta bahsi geçen raporla, Resmi Gazete'de yer alan Strateji ve Eylem

Planı arasındaki fark verilebilir. Strateji Eylem Planı'nda İstanbul'un vizyonu küresel finans merkezi olarak belirlenmişken, Vergi Konseyi ile TSPAKB'nin ortak raporuna göre İstanbul bölgesel bir finans merkezi olmalıdır. İkinci bir örnek olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin konu hakkındaki web sitesinin dokümanlar sayfasındaki bilgilerin 2011 yılındaki son güncelliği verilebilir. (www.ifm.ibb.gov.tr)

Türkiye Bilişim Vakfı (TBV), TAGES Endüstri ve Bilgi Teknolojileri Araştırma Geliştirme Uygulama A.Ş., Sabancı Üniversitesi ve Türkiye Bilişim Sanayicileri Derneği katılımıyla oluşturulan İstanbul Bilgi Toplumu İzleme Grubu, İstanbul Finans Merkezi'nin en önemli sorununu "Ulaşım" olarak görmektedir. (TBV, 2015) Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği'nin (TKYD) Borsa İstanbul'un ev sahipliği ve İstanbul Finans Merkezi Girişimi'nin işbirliğiyle 11 Ekim Cuma günü, ABD'nin başkenti Washington D.C'de gerçekleştirdiği konferans bir başka konuyu öne çıkarmaktadır. "İstanbul: Bölgesel Merkez, Küresel Aktör" forumunda bu konferansta konuşan dönemin ekonomiden sorumlu devlet bakanı, İstanbul'u 10 yıl içinde dünyanın en büyük 10 finans merkezi içinde görmeyi hedeflediklerini belirtmiş ve 2007 yılındaki TSPAKB raporuyla yine bir çelişki oluşmuştur. (TKYD, 2013)

Medyada yer alan birçok haberde İstanbul Finans Merkezi'nin fiziki boyutu, inşaat alanı ve arsa gibi alt ve üst yapılanma haberleri ön plana çıkmakta, arama motorlarında bu başlıklara dair haberler, bir finans merkezinde bulunan piyasalar, yatırımlar boyutundan, yine daha fazla yer almaktadır. Bu konuya kamu otoritesi her ne kadar dikkat çekip, bunun bir gayrimenkul projesi olmadığını belirtse de, toplumun genelindeki algısı bu yöndedir. Finansal kurumların ve araçların genel müdürlüklerinin ağırlıklı İstanbul'da olması nedeni ile kamu bankaları dâhil Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) gibi kuruluşlar İstanbul'a taşınmaktadır. Öte yandan, bir finans merkezinin amacı yabancı yatırımcıların ve fonların çekilmesi ise, gayrimenkul projesi olarak algısı daha yüksek olan İstanbul Finans Merkezi'nin gayrimenkul başlığından bu amaca hizmet ettiği iddia edilebilir (Milliyet, 2014). Ki, finans merkezinin bu boyutunun varlığı ya da doğruluğu sorgulanmamakta, algısal yoğunluğu boyutundan öncelikli diğer konuları geri planda bırakma riski açısından konuya dikkat çekilmektedir. Yoksa tüm finans merkezlerinin gayrimenkul ve altyapı başlığında kentsel dönüşüm, ulaşım, çevre ve şehircilik üzerine olumlu katkıları bulunmaktadır.

Yüksek Planlama Kurulu'nun 2009 yılında kabul ettiği "İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı" kapsamında; Gerekli hukuki yapının güçlendirilmesi, finansal ürünlerde çeşitliliğinin sağlanması, basit bir vergilendirme sistemi için çalışmaların yapılması, ulaşım, çevre gibi fiziksel altyapının iyileştirilmesi ve insan kaynaklarında kalifiye işgücü sağlanması öngörülmüştür. Finansa yönelik ihtisas mahkemelerinin kurulması, tarım ürünleri için ihtisas borsalarının kurulması, Gelir Vergisi Kanunu'nun yeniden yazılması, Banka ve Sigorta Muamele Vergisi'nin (BSMV) kademeli olarak düşürülmesi gibi başlıklar hâlihazırda 2016 yılı Şubat ayı itibarı ile hayata geçirilemeyen eylem planı adımları arasında bulunmaktadır. 2013 yılında kabul edilerek, 27 Haziran 2015'de yürürlüğe giren "6493 Sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun (6493 s. Ödeme Sistemleri K.)", Gönüllü Karbon Piyasası (ÇVŞB, 2012), 6446 Sayılı "Elektrik Piyasası Kanunu" bu eylem planında yer alan başlıklardan kısmen hayata geçirilenlerdendir. Aynı strateji dokümanı ve eylem planında yer alan başlıklardan biri de bu çalışmanın odaklandığı iki başlıktan biri olan insan kaynakları üzerinedir. Eğitim politikalarında, çalışmamızın bulgular bölümlerinde tartışılacağı şekilde, aşağıda özetlenen konularda tüm eylem planı ile beraber yayım tarihinden itibaren üç yıl sonra gözden geçirilmek üzere aksiyonlar alınacağı yine ilgili strateji dokümanında yazılmıştır. 2009 tarihli bu plana göre;

Temel finans ve ekonomi formasyonu ile finansal okuryazarlık kazandırmak amacıyla ilkokullardan itibaren ders müfredatına finans ile ilgili derslerin eklenmesi, üniversitelerde yabancı dil bilgisinin zorunlu hale getirilmesi, üniversitelerde sektör profesyonellerinin ders vermesi engeli ile akademisyenlerin sektör kurumlarında görev almasına yönelik düzenlemeler, finans alanında yüksek lisans ve doktora programlarında İstanbul'u bir merkez haline getirmeye yönelik aksiyonların gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

Finans merkezlerinin başka önemli unsurlarından birisi de ihtisaslaşmış yargı kurumlarının varlığıdır. Eylem planlarında üçüncü öncelik olarak belirlenmiş hukuki unsurların geliştirilmesi başlığı altında Adalet Bakanlığı'nın sorumluluk alanında yer alan üç politika bulunmaktadır. (T.C. Adalet Bakanlığı, 2016) Eylemden sorumlu kuruluş olan Adalet Bakanlığı'nın ve İstanbul Tahkim Merkezi'nin çalışmalarının hepsi adalet sistemine dair başlıklar gibi görünse de aslında nitelikli insan kaynağının gelişimi, temini üzerinedir. Bu üç politika arasında, fiilen çalışan hâkimlere ve tahkim alanıyla ilgilenen avukatlara eğitim verilmesi, meslek öncesinde yükseköğrenim veya staj

süresinde eğitim verilmesi, ihtisas mahkemelerindeki personele en az bir kez eğitim verilmesi bulunmaktadır. Finans merkezi olmasa dahi yapılması gereken bu çalışmalar gelişen Türkiye için kritik önemdedir.

Kalkınma Bakanlığı'nın program koordinatörlüğünde hazırlanan "Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 yılları" dâhilinde hedeflenen İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı Eylem Planı'nda "Program Bileşenleri ve Bileşen Sorumluları" başlığının 6. Bileşeni "Nitelikli İnsan Kaynağının Artırılması" olarak Milli Eğitim Bakanlığı sorumluluğuna verilmiştir. Sonuncu başlık olan 7. Bileşen "Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Sisteminin Geliştirilmesi" yine bu özel alanda nitelikli insan kaynağının gelişimi adına aksiyon adımlarını içermektedir. (Kalkınma Bakanlığı, 2014) Bu başlıklar ve politikalar özetle şu şekilde yer almaktadır:

Altıncı Bileşen "Nitelikli İnsan Kaynağının Artırılması'nın" birinci politika başlığında, finans alanında uluslararası sertifikasyonu ve yabancı dili bulunan kişi sayısının artırılması sekiz maddelik aksiyonla belirlenmiştir. Bu maddeler; Finans sektöründe meslek şartlarının ve yeterliliklerin yürürlüğe konulması, finans işgücü talep projeksiyonunun yapılması, sermaye piyasasında sertifikasyonu olan uzman sayısının artırılması, finans alanında çalışan kamu personelinin uluslararası sertifika sahibi olması, lisansüstü eğitimlerin ve öğrenci değişimlerinin teşvik edilmesi, Rusça ve Arapça'nın yükseköğretimde seçmeli ders olmasıdır. 2015 yılında Ortadoğu'da başta Suriye'de yaşanan belirsizlikler ve düşürülen Rus savaş uçağı sonrası Rusya tarafından Türkiye'ye yönelik başlatılan yaptırımlar karşısında son maddenin tekrar gözden geçirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

İkinci politika olan finans müfredatının zenginleştirilmesi başlığında altı madde bulunmaktadır. Matematik derslerinin artırılması, finans alanında lisansüstü merkez olunması, akademik personel ihtiyacının tespiti ve artırılması, yurtdışına finans alanında daha fazla öğrenci gönderilmesi, finans, banka, sigortacılık, sermaye piyasası bölümlerinin artırılması, üniversite sektör işbirliğinin artırılması başlıkları ikinci politikanın bileşenleridir. Ancak sonuncu madde ayrıca irdelenmelidir. Bankaların iç eğitimleri için kurduğu akademi, kariyer okulları gibi isimlendirilen eğitim bölümlerinde, örneğin Merkez Bankası Bilançosu eğitimlerinden daha fazla zaman veya stres yönetimi gibi kişisel gelişim eğitimlerinin alındığı bilgisinden yola çıkarak, bu maddelerin gerçekleştirilmesinin temennilerin ötesine geçmesini cezbettirecek veya zorlayacak adımların atılması gerektiği düşünülmektedir.

Yedinci bileşen "Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Sisteminin Geliştirilmesi" başlığında çeşitli kararlar alınmıştır. Türkçe akademik yayın sayısının artırılması, üniversitelerin ilgili fakültelerinde İslam ekonomisi ve faizsiz finans, ilahiyat fakültelerinde ekonomi ve finans alanlarında seçmeli/zorunlu derslerin programlara konulması, lisanslı personel ihtiyacının tespiti, sertifikasyon programları oluşturulması, araştırma merkezi kurulması, burs ve ödül imkânlarının verilmesi maddeleri bulunmaktadır. Körfez sermayesinin çekilebilmesi için bu başlıklar önem arz etmektedir. Londra'nın en büyük sukuk ihraç edilen piyasa olmasının incelenmesi gerekmektedir.

Resmi Gazete'deki idari yapılanma gereği doğrultusunda oluşturulan yapılardan birisi de İBB Genel Sekreteri tarafından yürütülen Altyapı Komitesidir. Komitenin farklı görevleri arasında bulunanlardan bir tanesi de "İstanbul'un, yabancılara da hizmet verebilecek şekilde sağlık, eğitim, eğlence, konaklama ve kongre imkânlarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi yönünde çalışmaların yapılması" başlığıdır. Ayrıca, Eylem Planı'nda "Öncelik 21: Nitelikli İşgücünün İstanbul'a Çekilmesi Sağlanacaktır" başlığı kapsamında İstanbul Valiliği'nin sorumluluk alanında olan Eylem No 63'te "İnsan kaynağının sosyal yaşam kalitesinin artırılması" İstanbul Büyükşehir Belediyesi alt sorumluluğuna verilmiştir.

Burada eğitim alanında ülkemizdeki başlıkları yine literatürde karşılaşılan diğer rakip finans merkezlerinin eğitim alanındaki çalışma ve durumları ile kıyaslamak gerekirse;

Londra'nın finans merkezleri arasındaki lider konumu ve iş yerinde eğitimin önemi üzerine yapılan araştırmaya göre, MBA, yüksek lisans ve öğrenimin finans merkezindeki etkileri üzerine çok söylem bulunsa da, aynı bu çalışmamızda olduğu gibi eğitim başlığında genelde limitli sayıda araştırma bulunmaktadır, ki literatür taramasında aynı sonuca ulaşılmıştır. Keza, finansal araçlar başta olmak üzere işletmelerde iş yerinde verilecek kurumsal gelişim eğitimlerinin çok önemli olduğu belirtilmiştir. Bulgular kısmında uluslararası sıralamalarda görüleceği üzere, Türkiye'deki işletmelerde bu alanda da rakip finans merkezlerine göre ortamların gerisinde kalmaktadır. (Appleyard, & Hall, 2009.) New York merkezli "Securities Industry Association"ın raporunda,

Londra'nın bir numaralı finans merkezi olarak seçilmesindeki ilk neden "Nitelikli İnsan Gücü" olarak yer almıştır. (Securities Industry Association, 2007) Londra'nın modern bir global finans merkezi olması üzerine hazırlanmış bir başka raporda beş gereksinimden biri "İnsan" olarak belirtilmiştir. (Bourse Consult, 2013) Ünlü yönetim ve iş okulu "London Business School" Londra Finans Merkezi dışında ayrıca Dubai International Finance Center'da (DIFC) bir şubesini açmıştır.

İsviçre Zürih Finans Merkezi'nin resmi web sitesinde, karşılama sayfasındaki beş ana başlıktan bir tanesi "Eğitim" olarak yer almaktadır. Sayfanın linkine girildiğinde, finansal hizmetler sektöründeki resmi birlik ve kuruluşların eğitim ile ilgili web sitelerine yönlenen linkler bulunmaktadır. Sayfada, 1854'de kurulan İsviçre'nin en büyük üniversitesinde "Federal Polytechnicum in Zurich (today's Swiss Federal Institute of Technology Zurich)" finans üzerine eğitim almak isteyenler için Zürih'in ne kadar doğru bir şehir olduğu vurgusu yapılmaktadır. Aynı şekilde İsviçre'nin Cenevre şehrinin resmi finans merkezi web sitesinde de "Eğitim" ayrı bir başlık olarak bulunmaktadır. Benzer şekilde DIFC'nin web sitesinde sosyal yaşam ve eğitim ayrı bir başlık altında "Our Community" linkinde detaylı bir şekilde yer almakta, 123 ülkeden 14.000 profesyonel kişinin çalıştığı DIFC'deki iş okullarının listesi ve adresleri de bulunmaktadır. Dünyada yükseköğrenim alanında finans merkezi gibi ilk sırada gelen New York ve Amerika Birleşik Devletleri üzerine ayrıca bir tarama yapılmamıştır.

Türkiye'de ise, Kalkınma Bakanlığı'na ait İstanbul Finans Merkezi'nin resmi web sitesi (www.ifm.gov.tr) ile Borsa İstanbul ile İstanbul Finans Merkezi Girişimi arasında yapılan iş birliği anlaşması sonucunda Mart 2014'te hayata geçirilen (www.ifcturkey.com) haber portalı bulunmaktadır. İncelendiklerinde, ilkinde eski tarihli dokümanlar dışında bir bilgiye ulaşılamamakta, ikincisinde ise nitelikli işgücü ile ilgili sadece bir paragraf bulunmaktadır.

Avrupa Birliği ve Çin arasında ortaklaşa hazırlanan raporda, Frankfurt Finans Merkezi ile Şangay şehirleri kıyaslanmış ve yine başarılı finans merkezi örneğinin dört gereksinimi arasında yer alan "Değer Zincirlerinin Varlığı" başlığı altında, finans merkezinin etkinliği için çalışanlarının yetkinliği ve üniversiteler ile iş dünyasındaki arasındaki çalışmalar ile yaratılan değer zincirleri aktarılmıştır. (Loechel & Boeing, 2010)

Son olarak, yabancı yatırımcıların beklentileri boyutundan fikir vermesi açısından İngiltere İstanbul Büyükelçisinin verdiği demeç bir örnek olarak verilebilir. İslami bankacılığın Londra Finans Merkezi'nde gelişmiş olduğu ve Türkiye'deki katılım bankacılığının gelişimi ile Körfez sermayesine yönelik olarak bu know-how'ın paylaşılabilirliğine atıfta bulunulmuştur. Ayrıca, KKTC gibi politik başlıklar, ekonomik reformlar ile hukukun üstünlüğü gibi adalette yapılacak düzenlemeler dile getirilmiş, dışarıdan bir göz olarak yabancı yatırımcıların bakış açısı ve beklentileri olarak yansıtılmıştır. (Bloomberght, 2016)

3. VERİ VE YÖNTEM

Uluslararası İstanbul Finans Merkezi üzerine yazılmış çok sayıda rapor, makale, eylem planı bulunmaktadır. Bunlardan en önemlilerinden birisi, danışmanlık şirketi Deloitte tarafından 2007 yılında yazılıp, fikrin destek alarak ilgili hükümet tarafından hayata geçirilmesi adına başlangıç kararı verilmesi sonrasında güncellenen 2009 yılı versiyonudur. (Deloitte, 2009) Türkiye Bankalar Birliği (TBB) başkanlığındaki "Mevcut Durum Çalışma Grubu", Deloitte şirketinden "İstanbul Finans Merkezi Strateji Dokümanı"na girdi sağlamak üzere, 2007 yılında düzenlenen raporun güncellenmesini talep etmiştir. 186 sayfalık raporun sadece 4 sayfasının yani raporun %2'sinin (65, 71, 86, 156 nolu sayfalar) "Nitelikli İnsan Kaynağı" ile alakalı olmasından hareketle, en kritik ve önemli olması gereken bu başlığın niye geri planda kaldığına dair bir fikir vermektedir. Yurtdışındaki uluslararası organizasyonlar tarafından yayımlanan aşağıdaki ülkemiz verileri ile kıyaslandığında ise, halen İstanbul'un neden uluslararası bir finans merkezi olarak hedeflediği ilk sıralamalarda olamadığının en önemli sebeplerinden birinin bu başlık olduğu söylenebilmektedir ve kalifiye işgücü çalışmalarının niye ön plana alınması gerektiğine dair kritik bir örnek olarak görülebilir.

Uluslararası anlamda yapılmış çeşitli araştırmalar ve anketler ile raporların sonuçlarını kalifiye iş gücü ve nitelikli insan gücü açısından değerlendirmek adına en son güncel veriler aşağıda özetlenmektedir. Bu veriler aynı zamanda rekabetteki yeri de göstermektedir.

World Economic Forum'un 2015 yılına ait "Human Capital Index" (İnsan Sermayesi Endeksi) raporunda Türkiye 124 ülke arasında genel ortalamaya göre 68.nci sırada yer almaktadır. Finans merkezinde iş bilen, tecrübeli işgücü ve yönetici kadrosu diye düşünüldüğünde, üniversiteden mezuniyetin 21-22 yaşlarında olduğu

varsayımından hareketle, yaş gruplarının 25 ve üzeri olması beklendiğinde, endekste 25-54 ve 55-64 yaş gruplarında sıralamada sırası ile 77.nci ve 78.nci sırada bulunmaktadır. Endeks iki değişkenden oluşan alt başlıklar ile farklı demografik başlıkların skorlanması ile oluşmuştur. Bu iki değişken öğrenim ve istihdam başlıkları olarak belirlenmiştir. Öğrenim (Learning) başlığı, eğitime katılım/ulaşım, eğitim kalitesi, işyerinde öğrenme alt başlıklarından oluşmaktadır. İstihdam ise, ekonomiye katılım, yetkinlikler ve çocuk işçiler gibi yanlış işgücü kullanım alt başlıklarından oluşmaktadır. Rapora göre, Türkiye’de çalışabilir işgücünün %10,5’u tarım alanında, %12,1’i sanayide, %23,3’ü hizmet sektöründe bulunmaktadır. Yedi üzerinden yapılan skalada; Matematik ve fen bilimleri eğitiminde 3,51 ortalama, iş hayatına yönelik okulların kalitesi 3,79 ortalama, profesyonel hayata yönelik uzmanlaşmış eğitimlerde 4,36 ortalama, yetenekleri çekme kapasitesinde 2,91 ortalama, yetenekleri elde tutmada ise 3,18 ortalama puana sahiptir. 4.353.542 adet yükseköğrenim öğrencisinden 2.373.179 tanesi sosyal bilimler, iktisadi ve idari bilimler ve hukuk alanında eğitim görmektedir. Türkiye’deki işletme sayısı yaklaşık 3,5 milyon civarındadır. Bunların sadece %10’unun kurumsal olarak tanımlanacak ölçütte olduğu düşünüldüğünde, mevcut öğrenci stokunun bu kurumsal işletmelerde çalışabilmesi imkânının olduğu varsayımı ile işletme başına istihdam edilmesi gereken öğrenci sayısı genelde 12 kişiye, sosyal ve iktisadi idari bilimler ve hukuk alanında 7 kişiye denk gelmektedir. Aynı raporda, sosyal ve iktisadi idari bilimler ve hukuk alanında yılda mezun olan öğrenci sayısının 300.000’e yakın olduğu dikkate alındığında, kurumsal ölçekli işletmelerin her sene ortalama 1 öğrenciyi istihdam etmesinin pratikte mümkün olmayacağı düşünülmektedir. Bu rakamlar ışığında, Türkiye’de işletmelerin kurumsallaşmasının ve KOBİ’lerde bu dönüşüme yönelik önlemlerin ve teşviklerle ilgili kararların daha hızlı alınmasının gerekliliği de ortaya çıkmaktadır.

World Economic Forum’un bir diğer endeksi olan “Global Competitiveness Report” (Global Rekabetçilik Raporu) 2015 yılı verileri benzer bir sonucu farklı şekilde ifade etmektedir. Endekse girdi teşkil eden “Verimlilik Destekleyicisi” ana başlığı altında yer alan “Yükseköğrenim ve eğitimler” ve “İşgücü Piyasası Verimliliği” alt başlıklarında Türkiye 2014 yılında araştırmaya dâhil olan 144 ülke arasında 50.nci ve 131.nci sırada, 2015 yılında ise 140 ülke arasında 55.nci ve 127.nci sırada yer almaktadır. Eğitim sistemi kalitesinde 7’li skalada 3,3 ortalama ile 92.nci, matematik ve fen bilimlerinde 3,3 ortalama ile 103.ncü, yönetim okullarında 3,7 ortalama ile 106.nci, iş hayatına geçildiğinde ise yerel uzman eğitim şirketlerinin varlığında 4,2 ortalama ile 65.nci, işletmelerde eğitim alabilen personel açısından 3,6 ortalama ile 102.nci sırada yer alan Türkiye için özetle şu yorum yapılabilir. Yükseköğrenimde yeterli eğitimi almakta zorlanan kalifiye işgücü adayları, çalışma hayatına girdiklerinde çalıştığı kurumlarda işbaşı eğitimler ile ilgili yeterli bütçeyi ve önceliği bulamamakta, gelişim imkânlarında yine zorlanmaktadırlar. İşletmelerde alınan eğitimlerin amaç, beklenen sonuç ve verimlilik ilişkisi ile karlılığa olan etkisinin ölçülmediği ve genelde sadece eğitimin ve eğitmenin performansının anket yöntemi ile değerlendirildiği dikkate alınır, mevcut eğitimlerin ve bütçelerin etkinliği de ayrı bir tartışma konusu olabilmektedir. Nitekim aynı araştırmanın “İşgücü Piyasası Verimliliği” başlığı altındaki “Yeteneklerin Etkin Kullanımı” başlığında Türkiye 2,8 ortalama ile 140 ülke arasında 131.nci sıradadır. Londra Finans Merkezi’ni yıllardır üst sıralarda tutan ise bu başlıktakilerdir.

OECD’nin “Better Life Index” sıralamasında Türkiye, Meksika’nın önünde sondan ikinci sıradadır. (OECD, 2015) Yine OECD’nin istatistiklerine göre, Türkiye haftalık çalışma saatinde 49 saat ile OECD ülkelerinin açık ara önündedir. OECD Better Life Index ortalamasına göre bir çalışanın dünya genelinde sosyal hayatına ayırdığı vakit yüzde 61 iken, bu ülkemizde ancak yüzde 13 seviyesindedir. Çalışma saatleri, verimlilik ve GSYİH’da yıllardır dünyada 17.nci sırada olmamız arasındaki ilişki boyutundan bu konular irdelendiğinde, World Economic Forum’un Global Rekabetçilik Endeksindeki sıralamamızın 140 ülke arasında 80.nci, yedi üzerinden değerlendirmede 3,9 ortalama ile medyan 4.09 olduğunu teyit ettiği iddia edilebilir.

Verimlilik dikkate alındığında, başka araştırmalardaki sonuçlar aynı bulguları teyit eder şekilde gözlemlenmektedir. World Economic Forum web sitesinde yer alan bir araştırmaya göre, Türk halkı araştırmaya konu gelişmiş olan ekonomilere sahip 21 ülke halkı arasında en çok uyuyan 7.nci ülke konumundadır. (Smith, 2015)

AT Kearney danışmanlık şirketinin “Global Cities 2015: The Race Accelerates” (Küresel Şehirler) raporunda yer alan endekste 25 şehir arasında İstanbul bulunmamaktadır. (Gott ve Diğerleri, 2015) Endeks hesaplamasındaki 25 metrikten konferanslar, üst sıralamalarda yer alan üniversiteler, uluslararası öğrenci sayısı, uluslararası

yönetim okulları, think tanks düşünce kuruluşları, üçüncü seviye (üniversite) diplomalı sayısı metrikleri ile 6 tane daha ek başlık nitelikli işgücü ile alakalıdır.

Küresel ya da uluslararası bir finans merkezi olabilmenin bir diğer ölçütü olarak uluslararası şirketlerin varlığı sıralamasında İstanbul 55 şehir arasında 30 şirket ile 41.nci sırada bulunmaktadır. New York 105 şirket ile 1.nci sıradadır. (Taylor ve Walker, 2015)

Dünya Bankası'nca yayımlanan Doing Business 2016 raporuna göre, Türkiye 189 ülke arasında 55.nci sırada gelmektedir. İş yapma kolaylığı olarak özetlenebilecek bu endekste nitelikli insan kaynağı arttıkça İstanbul'un sıralamalarda yükseleceği aşikârdır.

Finans merkezleri için yapılan ve bilinen en ünlü endeks, "The Global Financial Centres Index" Londra merkezli think-tank kuruluşu Z/Yen Group tarafından Gresham College ile birlikte 2005 yılından beri hesaplanmaktadır. 105 faktörün iş çevresi, finansal hizmetler sektörü gelişimi, altyapı, insan sermayesi ve güvenilirlik, saygınlık/genel faktörler gibi ana başlıklarda toparlanması ile oluşturulan endekste, Eylül 2015 sıralamalarına göre İstanbul 84 şehir arasında 44.ncü sıradan 47.nci sıraya gerilemiştir.

Eğitim açısından en önemli veri ise OECD'nin PISA araştırmasıdır. (Anıl, Özkan ve Demir, 2015) PISA 2012 araştırmasına göre Türkiye, matematik başlığında 65 ülke arasında 448 puanla 44. Sırada gelerek, 34 OECD ülkesi arasında ise 31. sırada yer almıştır. Okuma becerileri başlığında ise ülke puanı 475'tir ve 34 OECD üye ülkesi arasında 31. sırada, araştırmaya katılımcı toplam 65 ülke arasında 41. Sırada ve OECD üyesi ülkeler ortalamasının altındadır. Fen bilimlerinde ise puanı 463'tür ve 34 OECD üye ülkesi arasında 33. sırada, 65 toplam katılımcı ülke arasında 43. sırada gelmektedir. Problem çözme yetkinliği başlığında ise, OECD ortalamasının altında kalarak 454 puanla 44 ülkenin arasında 33 ve 36.nci sıra arasında kalması beklenmektedir. (OECD, 2012) Nitekim bu son başlığın etkisini kurumsal hayatta profesyonel bir çalışan olduğu zaman görmek mümkün olmaktadır. TÜİK 2010 verilerine göre, ekonomik faaliyete (EFİS Rev.2) göre mesleki eğitim kurslarında hedeflenen en önemli becerilerin dağılımında problem çözme başlığı, "Finansal hizmet faaliyetleri, zorunlu sosyal güvenlik hariç sigorta, reasürans ve emeklilik fonları" başlıklı ekonomik faaliyetin içerisinde %3,1 ile sonuncu sırada yer alan yetkinlik olarak ölçülmüştür. Finansal okuryazarlığın ülke genelinde düşük olması ile matematik ve okuma becerileri arasındaki ilişki, finansal mühendislik gerektiren para ve sermaye piyasalarının gelişimi açısından ayrıca değerlendirilmelidir. Finansın matematik ve fen bilimleri ile ilişkisi dikkate alındığında, PISA araştırması ile finans merkezi olma ilişkisi boyutundan konu değerlendirildiğinde, uluslararası finans merkezleri endeksleri ve şehirler sıralamalarında İstanbul'un yerini yorumlamak ve anlamak daha kolay olacaktır. Yine TÜİK'in 2010 yılı verilerine göre "Ekonomik faaliyete (EFİS Rev.2) ve mesleki eğitim faaliyet türüne göre mesleki eğitim sağlayan girişimlerin oranı" içerisinde finansal hizmet sunan işletmelerin ancak %71 olması ve diğer ekonomik faaliyetler içerisinde kıyaslandığında en yüksek oran olarak kalması, geleceğe yönelik beklentilere de ışık tutmaktadır. Başta bankacılık olmak üzere, sermaye ve aktif karlılığı düşen finansal hizmetler sektöründe, son yıllarda yaşanan politik ve bölgesel belirsizlikler nedeni ile kurumsal eğitim faaliyetleri iç eğitimlerle karşılanmaya dönmüş durumdadır. Bu nedenle, sektördeki bilimsel gelişim açısından paylaşım azaldıkça bu oranların yeni anketlerde daha da düşük çıkması beklenebilir. Son olarak, TÜİK'in girişimlerde mesleki eğitimler ile ilgili araştırmalarının frekansının düşüklüğü ile bu araştırmaları en son 2012'de yapılması boyutundan konuya bakıldığında, bu durumun eğitimin finans merkezi aday bir ülke ve şehirde geri plana atıldığı bir başka göstergesi olarak yorumlanması mümkün olacaktır.

Tüm bu sıralamalar ve veriler ışığında, İstanbul ve İstanbul Finans Merkezi'nin pazarlama faaliyetlerini daha çok arttırması gerektiği net bir şekilde görünmektedir. Marka algısının pazarlamada neuro-marketing açısından önemli olduğu bilinmektedir. Özellikle davranışsal finans dikkate alındığında, yabancı yatırımcılar ve uluslararası finansçılardaki İstanbul markası algısına yatırım yapılması için, turistik, eğlence, tarih, spor, alışveriş gibi başlıklar dışında eğitim, öğrenim ve kalifiye işgücü başlıklarında daha fazla aksiyon alınması gerektiği görülmektedir. En önemli reklam aktivitesi ise, eğitimler ile ilgili rakamsal verilerin belirli aralıklarla reklamlar, akademik çalışmalar, road-show'lar ile anlatılması olacaktır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Tartışma bölümündeki uluslararası sıralamalardan ve anketlerden görüldüğü üzere, İstanbul halen geri planda kalmaktadır ve marka algısını yükseltmesinin yolu en öncelikle “Eğitim” başlığında atılacak adımlar ile mümkün olacaktır. 2014 Ekim 29021 Sayılı Genelge “Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları” kapsamında finansal tabana yayılma (G-20 Financial Inclusion) projeleri ve başlıkları ile finans bilincini oluşturmak üzere ilkokullardan başlayarak eğitimlerin verilmesi çok önemli ve iyi düşünülmüş olumlu bir karar olarak görülmektedir. Ama eğitim sadece okullarda değil birçok alanda uygulanmalıdır. Örneğin, Dubai International Finance Center’ın avantajlarından birisi standart eğitim anlayışı dışında bu noktada öne çıkmaktadır. Şehirdeki taksicilerin çoğunun Bangladeş, Hindistan, Pakistan gibi İngilizce bilen halklardan olması şehre gelen yabancılar açısından iletişim kurulması ve marka algısının oluşması noktasında büyük bir avantaj olarak görülebilir. İngilizce bilen taksi şoförleri sadece İstanbul Finans Merkezi için gerekli değil, İstanbul gibi Olimpiyatlara, Avrupa Futbol Şampiyonası’na ve uluslararası organizasyonlara aday olan her ülke için gerekli ve önemlidir. Çin, Olimpiyatlar döneminde sadece taksi şoförlerini değil, tüm ilgili kamu kurumu çalışanlarını (belediye, güvenlik, vb.) ulaşım, güvenlik, vb. ilgili konularda eğitimlerden geçirmiştir. Suudi Arabistan, Katar, Dubai gibi ülkelerde trafik levhalarında ve panolarında Arapça dışında İngilizce olarak da gidilecek yön yazılmaktadır. Bu noktada, eğitim dendiğinde esnaf odalarına büyük oranda sorumluluklar düşmektedir. Özellikle taşımacılık, ulaştırma ve finans merkezi ile yakından iş yapacak esnafa yabancı dil başta olmak üzere, İstanbul tarihi ve İstanbul yaşam kültürü üzerine eğitimler verilmesinde büyük fayda bulunmaktadır. Uygulamada müşterilerce sıkça karşılaşılan “Ben karşı tarafın taksisiyim” cümlesinin İngilizce’de anlam olarak tam bir karşılığı dahi bulunmadığı düşünüldüğünde, bugün tüm taksilerde GPS cihazlarının zorunlu hale getirilmesi gibi basit bir unsur dahi rekabetçilik adına çok önemli olarak görülmelidir. Bu noktada, İstanbul’da daha sık görmeye başladığımız/başlayacağımız yabancı yönetici ve çalışanlara (expat) karşı, çok kültürlü ortamlara yönelik hazırlık yapmakta fayda bulunmaktadır. Şehir yaşam danışmanlığından yönetici koçluğuna, Türkçe lisan öğretmenliğinden, dünya mutfakları restoranı açmaya kadar hayat kalitesindeki artış marka imajına olumlu etki yaratacaktır. Keza, mali müşavirlik, avukatlık gibi hizmetlerde de yabancı dil, UFRS ve mali analiz bilgisi, yabancı mevzuatlara hâkimiyet veya doğru bilgi kaynaklarına ulaşma metodolojilerine hâkimiyet eğitim başlığının görünmeyen kısımlarıdır.

Üniversitelerin Bankacılık Sigortacılık Meslek Yüksek Okulu ve Lisans Bölümü mezunlarının iş bulamaması, finans kurumlarının da personel ihtiyaçlarını gidermek için İktisadi ve İdari Bilimler Bölümü veya Uygulamalı Bilimlerde Bankacılık ve Finans Bölümleri dışında üniversite mezunlarını istihdam ederek, ayrıca eğitim maliyetlerine katlanması da irdelenmesi gereken başlıklar arasındadır. Örneğin, Türkiye Sigorta Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği verilerine göre, sigortacılık sektöründe ilgili Meslek Yüksekokulu ve mezunlarının genel sektör çalışanlarına göre payı %20 seviyelerinde bulunmaktadır. Yani sektörde çalışan her 5 kişiden 1 tanesi eğitimi ile ilgili bir alanda çalışabilmektedir. Bu bölümlerden mezun olanların kendi sektöründe iş bulamaması ya da balsa dahi tekrardan sigortacılık ile ilgili eğitimler alması ayrı bir tartışma konusu olacaktır. Benzer bir durum bankacılık sektörü için de geçerlidir. Bankalar yeni personel alımlarında üniversitelerin Bankacılık ve Sigortacılık yüksekokullarından veya Bankacılık ve Finans bölümleri mezunlarından yararlanmak için üniversiteler ile fazla işbirliği yapmamakta, istihdam ettikleri yeni personelleri için ayrıca eğitim sürelerine ve giderlerine katlanmaktadır. Üniversiteler bankacılık sektörünün yoğun çalışma ve hedef baskısı gibi olumsuz imajı nedeni ile öğrenci ve talep bulmakta zorlanmakta, öğrenciler içinse mezun olduktan sonra iş garantisi olmadığından ve Sermaye Piyasası Lisanslama veya SEGEM, EGM Bireysel Emeklilik Lisanslama gibi sınavlara tekrar girmek zorunda kaldığından bu bölümlere ilgisi ve talebi azalmaktadır. Bu durumlar, literatür taramasında geçen finans merkezinde rekabetçilik ve pazarlama imajı açısından konulan hedefler ile ciddi anlamda çelişmektedir. Bunların giderilmesi için ilgili eylem planları ve belgelerinde yer alan sorumlu kurum, kuruluş ve kamu otoritelerinin, başta MEB, YÖK, İşkur, DPT ve Kalkınma Bakanlığı olmak üzere SPL, SEGEM, EGM, TBB, TKBB, BDDK, TCMB, SPK ve Hazine ile daha yoğun ve koordineli iş planları gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bir örnek olarak, belli sayıda dersi alan ve belli bir ortalamayı/notu tutturmuş öğrenci Sermaye Piyasası Lisans 1.nci seviyeyi otomatik olarak almış sayılmalıdır. Bu gibi kriterler sektördeki nitelikli ve sertifikalı insan kaynağının artışına katkı sağlayacak ve bankalar, aracı kurumlar gibi ilgili sektör kuruluşları ek eğitim maliyetlerine katlanmayacaklardır. Öte yandan, bankalardaki yoğun mesai ve agresif hedef sistematiği nedeni ile genç nüfus ters seçimde daha çok bulunmakta, Bankacılık ve Finans Bölümü öğrencileri bankaları ve

sigorta şirketlerini tercih etmemekte, edenler ise Anadolu'da kurumsal işletme alternatiflerinin fazla gelişmemiş olması ve SGK, sağlık, emeklilik gibi sosyal güvence nedenleri ile ya da iş bulamadıkları için genelde finansal hizmetler sektörünü tercih etmektedir. Akademik dünyadaki gelişmeler için önerilerimizin arasına son olarak daha kritik bir başlık eklenmelidir. Finans merkezi adayı bir şehrin Avusturya Ekolü, Harvard veya London Business School gibi bir iktisadi yönetim doktrini/ekolü, bir finans/yönetim okulu, enstitüsü veya kürsüsü olması da gerekmektedir. Bu noktada, İstanbul Ekolü marka adı ile bu makalemizin de bir başlangıç ve tetikleyici olması arzu edilmektedir.

Literatür bölümünde yine politikalar ve bileşenler başlıklarında görüldüğü üzere finans üzerine ihtisas mahkemelerinin kurulması ve ilgili adalet personeline finans ile ilgili eğitimler verilmesi karara bağlanmıştır. Bu konu çok önemli olarak görülmektedir. Örneğin, dış ticaret mevzuatına konu ile ilgili profesyonellerin ve çalışanların bile tam hâkim olmadığı bilinirken, adalette yargı personelinin bu kapsamlı detaya vakıf olması beklenmemelidir. Ayrıca, ticaret ve finans ilgili kapsamlı ve uzmanlık gerektiren davaların başta Asliye Ceza Mahkemelerinde esatan çok usulden değerlendirilebildiği, genelde bilirkişilik merciine başvurulduğu aşikârdır. Bir örnek olarak, geçmiş yıllarda mahkemelerde birçok bankacı aleyhine görülen yüzlerce hayali ihracat davasına bağlı sahte döviz alım belgesi düzenleme suçlaması verilebilir. Bankacılıkta döviz alım ve satım belgeleri kıymetli evrak olarak zimmet defterlerine kayıt edilerek işlem görür ve sistemlerde kayıtlı olarak takip edilirler. Dolayısı ile birçok davada konu döviz alım belgelerinin pratik olarak sahte olması mümkün değilken ve bankacıların asli görevi kendilerine ibraz edilen gümrük beyannameleri ve faturalar üzerinden yani evrak üzerinden işlem yapmakken, işleme temel teşkil eden ihracat işlemlerindeki (hayali) durumlara istinaden bu davalar açılmıştır. Çoğu vakada bankacıların yürürlükteki mevzuata uygun olarak işlemleri yapmalarına ve suçlandıkları konu olan "döviz ve efektiflerin yurda girişinde tutar ve beyan (tevsik belgesi) olarak işlem görmesi gerekliliği" hükmünün 2015 yılı Nisan ayında kanunen serbest bırakılmasına rağmen, davaların yıllarca devam etmesi ihtisas mahkemelerinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Kaldı ki, bu davalara konu olan işlemlerin çoğu da o dönemdeki "sınır komşularından ve dağılan SSCB ülkelerinden gelen 50.000 Dolar altı tutarlarda tevsik (beyan) belgesi aranmaz" mevzuatına göre işlem görmüşken ve TCMB'nin buna istinaden yazılı görüşü de bazı dava dosyalarında yer almışken bankacılar aleyhine bu davalar süregelmiştir. Bu davaların mahkemelerde, görevini icra eden yargı personeline ve Yargıtay'da, finans merkezinin nitelikli insan gücü olan iyi niyetli bankacı sanıklarında yarattığı zaman ve enerji kayıpları aslında İstanbul'un finans merkezi olması yönündeki önemli işgücü kayıplarıdır. Finans terminolojisine hâkim veya mevzuatı okuduğunda hızlı ve doğru yorum yapabilecek avukat, savcı ve hâkimlerin dolayısı ile ihtisas mahkemelerinin varlığı, adaletin en önemli gereksinimi olan hızlı karar alabilmesi bakımından da önemli bir kazanım sağlayacaktır. Bilirkişilik kurumunun varlığı bu çalışmalara ve gelişmelere bir engel olarak görülmemeli, aynı şekilde çalışmaları yavaşlatmamalıdır. Hukuk bölümlerinde finans, bankacılık, sigortacılık gibi alanlar aile ve medeni hukuk, ceza hukuku, devletlerarası hukuk gibi ayrı bir dal olmalıdır. Keza, bankacılık ve sigortacılık mezunlarının hukuk yüksek lisansı yapmaları ve belli sertifikasyonları tamamlaması halinde bu ihtisas mahkemelerinde görev almaları sağlanabilmelidir. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre hukuk mezunlarının üst yönetime atanması mümkün olduğuna göre, tersi de belli şekil şartlarının sağlanması ile mümkün olabilmelidir.

Katılım bankacılığının gelişimi ile ilgili alınan kararlar değerlendirildiğinde ise, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile katılım bankalarının artık konvansiyonel bankalarla aynı mevzuata tabii olduğu dikkate alındığında, sektörün gelişimi açısından iki ayrı Bankalar Birliği'nin varlığının da tartışılması gerekmektedir. Keza, katılım bankacılığı için ayrı bir banka lisansı verilmesinden çok, tüm bankalarda faizsiz bankacılık yapılabilmesine yönelik olarak başta vergi düzenlemeleri olmak üzere düzenlemelerin yapılması gerekliliği bulunmaktadır. 2015 yılı içinde, Körfez sermayesini kasteden ve Borsa İstanbul'un İslami Borsa anlayışına uygun olması gerektiğini ifade eden BİST başkanının demeci basında sıkça yer almış ve tartışılmıştır. Kalkınma Bakanlığı'nın İstanbul Finans Merkezi'ne yönelik olarak Onuncu Kalkınma Planındaki "Katılım Bankacılığı" bileşen maddeleri ile bu tartışmalardan yola çıkarak piyasa arasındaki öncelikler ve algılar bakımından farklar bulunduğu düşünülmektedir.

Yine akademik boyutta, lisansüstü finans eğitimlerinin arttırılmasına yönelik alınan kararlar değerlendirildiğinde, bu programların başarısı açısından en öncelikli sorun, askerlik görevini ertelemek isteyen finans sektörü çalışanları veya staj sürelerini kısaltmak isteyen mali müşavirler olarak görülmektedir. Ayrıca küresel piyasaların 7/24 çalışması, seans saatleri, mesai uygulamaları, vergi ödeme günleri gibi işlerin yoğunluğu

ile bu programlara profesyonellerin ve sektör çalışanlarının katılımlarının zorluğu ön plana çıkmaktadır. Bu nedenlerle ortaya çıkan uzaktan öğrenim gibi web tabanlı lisansüstü programlarda ise, akademik dünyanın gereksinimlerinin yerine getirilmesi zorlaşmaktadır. Bu bilgiler ışığında, finansa yönelik yüksek lisans ve doktora programlarının yoğun iş yükü ile birlikte götürülebileceği iş modellerinin ilgili kurumlarca dikkate alınmasında fayda bulunmaktadır. Tüm bu bulgularda sağlanacak ilerleme ile İstanbul finans merkezleri arasındaki rekabette sıralamalarda yukarılardaki yerini daha hızlı alabilecek ve doğru pazarlama kampanyaları ile daha fazla yatırım ve fonu kendisine çekebilecektir.

5. SONUÇ

İstanbul Finans Merkezi projesi, ilk defa 1985’li yıllardan sonra Finans Kulüp Türkiye Finans Yöneticileri Vakfı tarafından gündeme getirilmiştir ve başta dönemin siyasi yöneticileri olmak üzere vakfın düzenlediği birçok oturumda sektörün ve dönemin önde gelen isimleri ile beraber tartışılmış ve destek almıştır. Ancak finans merkezi adayı bir ülkede, Finans Kulüp Vakfı 20 yıl boyunca finans ana başlığı altında yer alan tek sivil toplum kuruluşu olmuştur. 2010 yılından sonra kurulan BANKADER Banka ve Finansçılar Derneği, FODER Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği, İstanbul Finans Derneği gibi isminde finansı barındıran yeni yapılanmalar finans merkezi adayı olan bir şehirde 2016 yılı itibarı ile son 5 yılın sonlarına doğru kurulabilmiştir.

İstanbul ile 1990’larda aynı anda yola çıkan ve o dönemde henüz daha bir çöl olan Dubai şehri daha atak davranarak, Beyrut’tan finans ve lojistik merkezi bayrağını devralmıştır. Başta konut sektörü olmak üzere, yabancı sermaye ve uluslararası şirketlerin Dubai International Finance Center (DIFC) dâhil, bu bölgede ofis açmaları ile Dubai 1990’larda bir çöl iken bugünkü örnek gösterilen finans merkezi markası halini almıştır. 2008 küresel finans krizi sonrasında dünyanın ilgisinin Batı’dan Doğu’ya kayması ile beraber, özellikle bölgedeki belirsizlikler ile İstanbul’un en yakın rakibi olan Dubai’nin 2008 krizinde yaşadığı sıkıntılar sonrasında, İstanbul yeniden rekabette adını duyurmaya başlamıştır. Türkiye’nin son yıllarda her alanda yaptığı atılımlar, ekonomisindeki büyüme ve finans sektörünün dünyanın önde gelen başarılı sektörler arasında olması, yeni teknolojileri kullanması, İstanbul’u bir finans merkezi olmaya her gün daha çok yakınlaştırmaktadır.

İstanbul’un pazarlama açısından bakıldığında coğrafi üstünlüğü rakiplerine göre tartışılmaz durumdadır. Yaklaşık olarak, Londra ve Dubai’ye 4 saat, Kahire veya Moskova’ya 2 saat mesafede bulunan bir şehir olarak üç kıtanın tam ortasında yer almaktadır. Başta bankacılık olmak üzere, finansal hizmetler sektöründe son teknoloji kullanımı ve inovasyon dünyanın önünde gitmektedir. Bankacılık sektörünün, her ne kadar negatif reel faizler, işlem ücret, komisyon üst limitleri gibi, olması gereken düzeltmeler karşısında kârlılığında azalmalar oluşsa da, tüm dünyada örnek olacak şekilde sermaye yeterlilik rasyolarına sahip bulunmaktadır. Lojistik açıdan denizyolu, havayolu ve karayolu olarak tam bir ‘hub’ olan İstanbul, 3. Köprü ve havaalanı, Kanal İstanbul gibi projeler ile bunu desteklemektedir. Ülkenin 80 milyonu zorlayan nüfusun yarısı (bugün için) 35 yaşın altında bulunmaktadır. Bir G-20 ülkesi olarak dünyanın en büyük 17.nci, tarımda ise 7. ekonomisidir. Çok uluslu firmaların birçoğunun varlığı söz konusudur. Gümrük Birliği ile Avrupa entegrasyonu kısmen tamamlanmış durumdadır. Şehir markası olarak bakıldığında ise kültür, sanat, tarih, spor alanında birçok organizasyona ev sahipliği yaparak daha büyüklerine aday olmuş durumdadır ve bunların şehire getireceği yeni yatırımlar söz konusu olacaktır. Yeni Türk Ticaret ve Borçlar Kanunu ile sermayeyi yatırıma özendirerek gelişmeler olmuştur ve Ödeme Sistemleri/Elektronik Para gibi kanunlar ile finansal hizmetler sektörüne ivme verecek çalışmalar sürmektedir. Sadece İstanbul’da 50’den fazla üniversite bulunmaktadır. Eskiden bir tek Marmara Üniversitesi’nde Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü ve Meslek Yüksek Okulu bulunurken, bugün daha fazla üniversiteden bu alanlarda mezun verilmektedir.

Ancak, bütün bu avantajlı konumlara ve başlıklara rağmen, İstanbul Finans Merkezi basında daha çok bir konut projesi gibi vurgulanmakta, vergi başta olmak üzere finansal ürün ve piyasalara yönelik mevzuat gelişimleri yavaş kalmaktadır. Nitekim 2015 yılının sonlarında Sözcü Gazetesi’nde yer alan bir haberde, İstanbul Finans Merkezi’nin Ataşehir’deki altyapı yapılanmasının 2018 yılına ertelendiğine ve kamunun kendi projesinde niye beklediğine dair eleştiriler yer almıştır. Fakat hepsinden daha önemlisi, bunları yapacak, uygulayacak insan kaynağının gelişimi çalışmada detaylı olarak incelendiği üzere en geri planda kalmaktadır. Pazarlama açısından düşünüldüğünde, genç nüfus başlığını yıllardır küresel olarak pazarlayan Türkiye, bunu ilgili eğitim başlıkları ile destekleyemediği için İstanbul Finans Merkezi marka değeri ve algısı hala anketlerde ve sıralamalarda geri planda kalmaktadır.

Tüm bu çalışmalar net bir şekilde göstermektedir ki, "Türkiye İnsan ve Beyingücü Kaynak Kullanım Stratejisi" adı ile eğitim, yüksek öğrenim, İşkur, MEB, YÖK, DPT planlamaları arasında yüksek korelasyon ihtiyacından hareketle genel bir kaynak planlaması ihtiyacı bulunmaktadır. Bu sadece İstanbul Finans Merkezi için değil, 2023 yılında dünyanın en büyük 10 ekonomisi arasında olmayı hedefleyen Türkiye'nin global rekabetçiliği için de gereklidir. Bu anlamda aslında yetkinlik ve imkânlardan çok proje yönetimi yaklaşımı ile bir koordinasyon gereksinimi ve eksikliği olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Uluslararası İstanbul Finans Merkezi ile küresel piyasalara daha çok yakınlaşacak olan ülke ekonomimizde, dünyadaki değişimlere uzak kalmamak adına bu başlıkları tekrar değerlendirmekte ve dikkate almakta fayda bulunduğu düşünülmektedir. Kapalıçarşı gibi yüzyıllardır ticaretin ve finansın kalbi olan İstanbul'un aynı zamanda İpek Yolu'nun başlangıç ve bitiş noktası olduğunu, ünlü Orient Express'in son durağı olduğunu marka algısı ve imajı açısından göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Üç kıtanın ortasında Londra'ya ve Dubai'ye yaklaşık 4 saat mesafede olan İstanbul'un finans merkezi olması için gereken her şey bulunmaktadır. Ancak, günlük 15 milyonun üzerinde dönen bir şehir nüfusuyla, iki kıta üzerine yerleşik bu yedi tepeli finans merkezi olarak konumlamak için makrodan mikroya en ufak ayrıntıların dahi dikkatle incelenmesi, pazarlama ve rekabet açısından eğitimin diğer tüm başlıkların önüne konulması gerektiği düşünülmektedir.

REFERENCES

- Appleyard, L. & Hall, S. (2009) 'City of London, City of Learning'? Placing business education within the geographies of finance. *J Econ Geogr* lbp026, first published online June 11, 2009. doi:10.1093/jeg/lbp026
- Anıl, D., Özkan, Y.Ö. ve Demir, E. (2015). PISA Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı, PISA 2012 Araştırması, Ulusal Nihai Rapor. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü. http://pisa.meb.gov.tr/?page_id=22 (Erişim Tarihi: 02.02.2016)
- Bourse Consult, 2013. Building a modern financial centre, special interest City of London Corporation. <http://bourse-consult.com/wp-content/uploads/2013/05/Local-to-global-building-a-modern-financial-centre.pdf> (Erişim Tarihi: 09.02.2016)
- Bloomberght. (03 Şubat 2016 Çarşamba, 16:43) İngiltere'den İstanbul Finans Merkezi Projesi'ne destek. Bloomberght Ekonomi Haber Kanalı, Web Sitesi, Güncel / Siyaset Bölümü. <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1852321-ingiltereden-istanbul-finans-merkezi-projesine-destek> (Erişim Tarihi: 04.02.2016)
- Cassis, Y. and Bussière, E. (2005.) London and Paris as International Financial Centres in the Twentieth Century. Oxford: OUP Oxford. ISBN 9780191533471.
- Deloitte Danışmanlık A.Ş. (Mayıs 2009). İstanbul'un Uluslararası Finans Merkezi Olma potansiyelinin değerlendirilmesi, Bölüm I, Tespitlerin Özeti. http://www.tbb.org.tr/dosyalar/arastirma_ve_raporlar/iufm.pdf (Erişim Tarihi: 02.02.2016)
- Dubai International Finance Center. 2016. Resmi Web Sitesi. Our Community Sayfası. <https://www.difc.ae/education-0> (Erişim Tarihi: 09.02.2016)
- Geneva Financial Center (GFC) <http://www.geneve-finance.ch/en-ch/education>
- Gott, J., Hales, M., Pena, A.M. and Peterson, E. (2015). The A.T. Kearney Global Cities Index and Global Cities Outlook - Global Cities 2015 Report. <https://www.atkearney.com/research-studies/global-cities-index/2015#sthash.Wcd3EwKB.pdf> (Erişim Tarihi: 02.02.2016)
- Gündoğdu, A. ve Dizman, A.S. İstanbul Finans Merkezi projesinin SWOT analizi ile değerlendirilmesi ve dünya finans merkezleri ile kıyaslanması. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*. Cilt 5, No 1, 2013. ISSN: 1309-8020. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ebd/article/download/5000145302/5000132642> (Erişim Tarihi: 02.02.2016)
- International Monetary Fund. (2000). Offshore financial centers: IMF background paper. 23 June 2000. Retrieved 24 May 2015.
- İstanbul Finans Merkezi Altyapı Komitesi. (2015). Çalışmalar Sayfası, Dokümanlar. <http://ifm.ibb.gov.tr/Calismalar/Sayfalar/Dokumanlar.aspx> (Erişim Tarihi: 02.02.2016)
- Loechel, H. & Boeing, P. (2010). The Present State of Shanghai as an International Financial Centre - A Comparison with London and Frankfurt - EU-CHINA BMT Working Paper Series No.011, January 2010. China Europe International Business School, Frankfurt School of Finance & Management. <http://www.frankfurt-school.de/clicnetclm/fileDownload.do?goid=000000183208AB4> (Erişim Tarihi: 09.02.2016)
- Miliet Gazetesi, Ekonomi Servisi. (08.11.2014 - 02:30). Gayrimenkul devleri Cannes'da şova hazır. Milliyet Gazetesi, Web Sitesi, Ekonomi Bölümü. <http://www.milliyet.com.tr/gayrimenkul-devleri-cannes-da-sova/ekonomi/detay/1966543/default.htm> (Erişim Tarihi: 04.02.2016)
- OECD. (2015). Better Life Index. <http://www.oecdbetterlifeindex.org/#/11111111111> (Erişim Tarihi: 04.02.2016)
- OECD. (2012). TURKEY – Country Note – Results from PISA 2012 Problem Solving. <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/PISA-2012-results-turkey.pdf> (Erişim Tarihi: 04.02.2016)

Resmî Gazete (5 Haziran 2014). Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları, 29021 Sayılı Genelge, 2014/10

Smith, R. (2015). Why do humans need less sleep than primates? World Economic Forum Web Sitesi, Industry Agenda, Global Health and Healthcare, Science and Technology. World Economic Forum and Duke University. <http://www.weforum.org/agenda/2015/12/why-do-humans-need-less-sleep-than-primates/> (Erişim Tarihi: 04.02.2016)

Sözcü Gazetesi. (Şubat 9, 2015). İstanbul Finans Merkezi'nde işler karıştı. Sözcü Gazetesi, Web Sitesi, Ekonomi Bölümü. <http://www.sozcu.com.tr/2015/ekonomi/istanbul-finans-merkezinde-isler-karisti-737068/> (Erişim Tarihi: 06.02.2016)

Switzerland's International Financial Center. (2016). Resmi Web Sitesi. <http://www.finanzplatz-zuerich.ch/Bildung/Uebersicht/tabid/134/language/en-US/Default.aspx> (Erişim Tarihi: 02.02.2016)

Taylor, P.J. and Walker, D.R.F. (2015). The Globalization and World Cities (GaWC) Research Network. Loughborough University, <http://www.lboro.ac.uk/gawc/datasets/da6.html> (Erişim Tarihi: 02.02.2016)

T.C. Adalet Bakanlığı. (2016). Yargı Hizmetlerinde Uzmanlaşmanın Artırılması ve İhtisas Mahkemelerinin Güçlendirilmesi Çalışmaları. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. Duyurular. <http://www.sgb.adalet.gov.tr/images/istanbul-finans-merkezi.pdf> (Erişim Tarihi: 04.02.2016) <http://www.sgb.adalet.gov.tr/duyurular/yargi-hizmetlerinde-uzmanlasma.html> (Erişim Tarihi: 04.02.2016)

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Ekim 2012 Türkiye'de Karbon Piyasası. Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü. Balgat, Ankara. http://www.eie.gov.tr/iklim_deg/document/karbon_piyasasi.pdf (Erişim Tarihi: 04.02.2016)

T.C. Kalkınma Bakanlığı. (Aralık 2014). Onuncu Kalkınma Planı (2014 - 2018) İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı Eylem Planı. <http://www.dap.gov.tr/yeniDosyalar/Kaynaklar/odop/21.pdf> (Erişim Tarihi: 02.02.2016)

Tekbaş, M.Ş. (Ekim 2012). İstanbul bölgesel ve uluslararası finans merkezi (İFM). SERPAM İstanbul Üniversitesi Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi. Araştırma Dizisi-1. http://serpam.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2012/09/IFM_ad15.pdf (Erişim Tarihi: 04.02.2016)

Teker, D. Ve Teker, S. (2011). İstanbul as an International Financial Center: Pros and Cons. Finans Politik & Ekonomik Yorumlar 2011 Cilt: 48 Sayı: 561, s57

Türkiye Bilişim Vakfı. (29 Temmuz 2015). Ulaşım sorununu çözemeyen İstanbul finans merkezi olamaz. Basın Bültenleri. http://www.tbv.org.tr/ulasim-sorununu-cozemeyen-istanbul-finans-merkezi-olamaz,DP-420.html#_VrPAWe2LTIU (Erişim Tarihi: 04.02.2016)

Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği. (2013). İstanbul'un hedefi, dünyanın ilk 10 finans merkezinden biri olmak. Basın Bülteni. <http://www.tkyd.org.tr/data/T/%C4%B0stanbul%20B%C3%96lgesel%20Merkez%20K%C3%BCrsel%20Akt%C3%B6r%20Forumunu.pdf> (Erişim Tarihi: 04.02.2016)

Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği. (12 Şubat 2007). İstanbul bölgesel finans merkezi olmaya hazırlanıyor! Basın bülteni. https://www.tspb.org.tr/wp-content/uploads/2015/07/ETM_basin_bultenleri_bb_2007_istanbul_fins_mrkzi_olmyahzr_07.pdf (Erişim Tarihi: 04.02.2016)

World Bank. 2016. Doing Business 2016: Measuring Regulatory Quality and Efficiency. Washington, DC: World Bank. DOI: 10.1596/978-1-4648-0667-4. License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO. <http://www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB16-Full-Report.pdf> (Erişim Tarihi: 04.02.2016)

World Economic Forum, in collaboration with Mercer. (2015) The Human Capital Report 2015 Employment, Skills and Human Capital. Global Challenge Insight Report. ISBN 92-95044-49-5. ISBN978-92-95044-49-4. http://www3.weforum.org/docs/WEF_Human_Capital_Report_2015.pdf (Erişim Tarihi: 02.02.2016)

World Economic Forum. (2015). The Global Competitiveness Report 2015-2016. <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/economies/#economy=TUR> (Erişim Tarihi: 02.02.2016)

Yılmaz, H. (2010). İstanbul'un uluslararası finans merkezleri ile rekabet düzeyinin saptanmasına yönelik bir çalışma. <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuifm/article/download/1023009181/1023008529> (Erişim Tarihi: 04.02.2016)

Z/Yen Group. (2015). The Global Financial Centres Index 18. http://www.longfinance.net/images/GFCI18_23Sep2015.pdf (Erişim Tarihi: 02.02.2016)